

ИНТЕГРИРАНЕ НА КОМПЕТЕНТНОСТИ В ЧУЖДОЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ: МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Проф. д-р Милена Йорданова,
доц. д-р Цветанка Дилкова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Настоящата статия разглежда степента на интегриране на компетентностите в чуждоезиковото обучение на базата на проведено анкетно проучване сред преподаватели по чужд език (5. – 10. клас) на територията на цялата страна. Анализът на резултатите показва стремеж към планиране и осъществяване на уроци с интердисциплинарен характер, създаване на междупредметни връзки в синхрон със съществуващите учебни програми по чужд език.

Ключови думи: междупредметни връзки; интердисциплинарни уроци; компетентностен подход

Съвременното чуждоезиково обучение се основава на разнообразни методически подходи, насочени към активно участие на ученика, личностно развитие и межкултурна осъзнатост. Сред тях най-широко застъпен е комуникативният подход, при който езикът се учи чрез автентична комуникация в реален контекст. В класната стая това се реализира чрез автентични ситуации, интерактивни дейности и учебни задачи, които изискват реална употреба на езика. От традиционния граматико-преводен метод до съвременните подходи, ориентирани към обучавания, фокусът постепенно се измества от преподаването към ученето, от знанието към компетентността, от езика като система към езика като средство за общуване (Veselinov 2024, p. 8). В този контекст ключово значение придобиват подходите, ориентирани към комуникацията, межкултурната осъзнатост и интеграцията на езиковото обучение със съдържание от други учебни области. Комуникативният подход, интеркултурният подход и CLIL (Content and Language Integrated Learning) се разглеждат като водещи методически модели, които отговарят на нуждите на съвременните ученици.

Приложението на чуждия език в реални социални контексти обикновено е свързано с представянето на информация относно други дисциплини. Ин-

тегрирането в учебната програма е един от фундаментите в педагогическата трансформация на знания. За успешното обучение е необходимо обучаваните да прилагат различни дисциплинарни познания. В тази част на обучението от съществено значение е сътрудничеството между преподавателите по различни предмети и по език. Това сътрудничество е важно не само на територията на учебната институция, но и при подготовката на материалите и създаването на учебните системи по чужд език. Безспорно, те са съобразени с учебните програми по чужд език (първи чужд език), одобрени от МОН, но следват най-вече насоките по отношение на граматично-функционалните категории, контекстуални дейности и осъществяване на междупредметни връзки.

Интегрираното обучение по език и предметно съдържание (CLIL) комбинира езиково и познавателно обучение, като предлага автентичен контекст за употреба на езика. CLIL урокът не се фокусира само върху езикови цели, а включва и учебно съдържание от друга област – например природни науки, география, изкуство, математика. Така се постига едновременно развиване на езикови и когнитивни умения, като обучението става по-цялостно и мотивиращо.

Практическото приложение на CLIL изисква учителят внимателно да планира урока така, че езиковото ниво да съответства на възможностите на учениците, а съдържанието да бъде представено с помощта на визуални и дигитални средства. Този тип уроци изискват употреба на езика с конкретна познавателна цел, което води до по-задълбочено учене и осмисляне.

Необходимостта учениците да бъдат не просто информирани, а подготвени да действат в реални, динамично променящи се житейски и социални контексти, води до възникването на компетентностния подход. Това педагогическо направление набляга не толкова на овладяването на изолирани знания, колкото на развитието на умения за прилагането им в практически ситуации. Компетентността включва едновременно познания, умения, нагласи, лична отговорност и социална ангажираност. „Интегрирането на знания, умения и отношения от една предметна област в друга е важна особеност на компетентностния подход. В нейната основа стои разбирането за взаимосвързаността на знанието, преподавано по различни учебни дисциплини, но със специфични акценти при всяка една от тях“ (Chavdarova-Kostova 2022, p. 25).

В този смисъл обучението по чужд език е особено подходяща образователна среда за реализиране на компетентностен подход, тъй като изисква активно използване на езика в комуникация, съчетана с разбиране на културни и социални норми, а усвоените знания (факти, термини, правила) се използват в практически контекст.

Компетентностният подход намира израз в редица европейски и национални стратегически документи. В Европейската референтна рамка за ключови компетентности за учене през целия живот (2006, 2018)¹ се посочва, че кому-

никацията на чужди езици е една от осемте ключови компетентности, необходими за пълноценно участие в обществения и в професионалния живот. Тази компетентност се свързва със способността за ефективно устно и писмено изразяване, разбиране, участие в диалог, съобразяване с културния контекст и сътрудничество с хора от различен произход.

В педагогическата практика компетентностният подход се реализира чрез различни методи и средства, които стимулират активността, сътрудничеството и прилагането на езика в разнообразни дейности. Типични примери са ролевите игри, диалозите, ситуационните задачи, проектите, работата в екип, презентациите. Друга практическа форма е провеждането на урок с помощта на симулативни ситуации (Yordanova, Pavlov 2023, p. 574).

В българските учебни програми по предмети от общообразователната подготовка се поставя акцент върху усвояването на ключови компетентности чрез интегриран подход към съдържанието. Особено важна при прилагането на този подход е ролята на учителя. Той вече не е единствен източник на знание, а организатор на учебната среда и на комуникативната дейност. Учителят създава условия за спонтанна употреба на езика, насърчава диалога, използва автентични материали, провокира мислене, сравнение, културен обмен. Учебните програми предлагат идеи за междупредметни връзки в последния си раздел:

Учебна програма по литература за 8. клас²

Дейности и междупредметни връзки:

Съпоставяне на превод от/на чужд език като форма на езиково посредничество с трансформации на интерпретации на мотив и/или устойчив („странстващ“) сюжет в изучен текст от дадена културна епоха на езика на друга културна епоха (в т.ч. и на съвременната) и/или на друго изкуство като други форми на същото комуникативно умение. Съпоставяне на изучените в часовете по литература текстове с текстове, изучени в часовете по чужд език, въз основа на обща принадлежност към културна епоха или жанр.

Учебна програма по биология и здравно образование за 8. клас

Умения за общуване на чужди езици – извличане на информация за структурата и функциите на човешкото тяло и здравословен начин на живот от различни източници на изучаван от учениците чужд език.

Учебните програми, предназначени за интензивно изучаване на чужд език, са свързани с изграждането на комуникативни компетентности у обучаемите. В раздела „Междупредметни връзки“ са посочени компетентности в областта на българския език (връзка с учебен предмет български език и литература); математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите (връзка с учебните предмети математика, биология и здравно образование, физика и астрономия, химия и опазване на околната среда, география и икономика и информационни технологии); диги-

тална компетентност (връзка с учебен предмет информационни технологии); социални и граждански компетентности, умения за учене, инициативност и предприемчивост (връзка с всички учебни предмети); културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество (връзка с учебните предмети български език и литература, история и цивилизации, музика и изобразително изкуство); умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт (връзка с учебните предмети история и цивилизации и физическо възпитание и спорт)³.

Във връзка с изпълнение на дейностите по **Националната програма „Развитие на научните изследвания и иновациите в системата на българското предучилищно и училищно образование“**, Компонент 1. Провеждане на научноизследователски процедури, насочени към анализи и разработване на модели за промяна в системата на училищно образование. Изследване и анализ на степента на интегриране на компетентностите в обучението по български език и литература и чуждоезиковото обучение (5. – 10. клас) беше проведено анкетно проучване сред учителите по **първи чужд език**. Посредством въпросите от анкетата се проверят практиките на прилагане на компетентностния подход в учебните часове.

Анкетата е насочена към училища с разширено изучаване на чужд език на територията на цялата страна (област Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Габрово, Добрич, Кърджали, Кюстендил, Ловеч, Монтана, Пазарджик, Перник, Плевен, Пловдив, Разград, Русе, Силистра, Сливен, Смолян, София-град, София-област, Стара Загора, Търговище, Хасково, Шумен, Ямбол).

За целите на настоящата статия ще разгледаме и анализираме отговорите на въпроси 5, 20, 21 и 23, а именно:

Въпрос № 5: Учебната програма дава възможност учениците да правят връзки с изучаваното по други учебни предмети.

Въпрос № 20: Стремя се да планирам уроци с интердисциплинарен характер.

Въпрос № 21: Често използвам бинарни уроци.

Въпрос № 23: Учебната програма ми позволява да планирам уроци с интердисциплинарен характер.

Предварителната обработка на данните е осъществена чрез кодиране на променливите:

VAR00001 = v01 = въпрос 01 (от анкетата);

VAR00002 = v02 = въпрос 02 (от анкетата);

...

VAR00040 = v40 = въпрос 40 (от анкетата).

Кодирането на отговорите е представено от петстепенните бални скали, тип „Ликъртова скала“:

-2	Напълно несъгласен/а.
-1	По-скоро несъгласен/а.
0	Колкото съгласен/а, толкова несъгласен/а.
1	По-скоро съгласен/а.
2	Напълно съгласен/а.

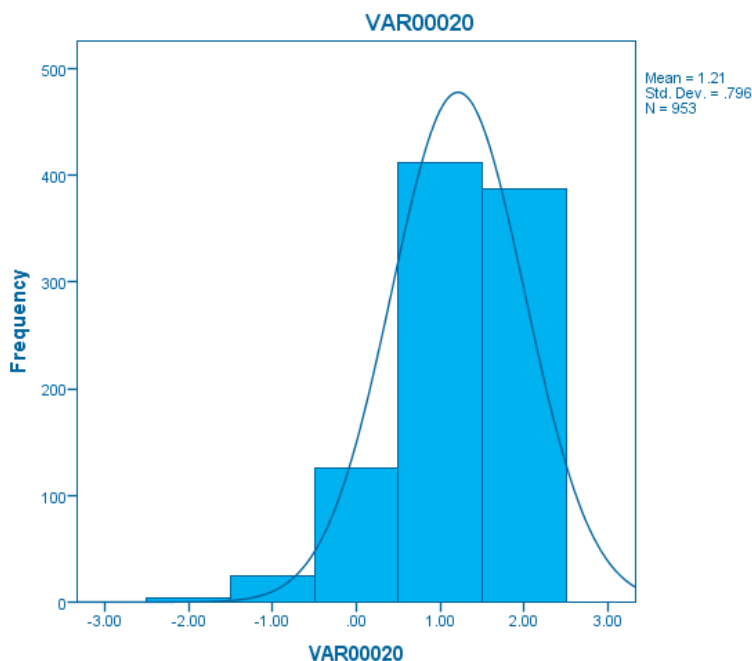
Анализът на данните е постигнат чрез описателна статистика, факторен анализ, корелационен анализ и Т-тест.

По отношение на изследователския инструмент всичките 40 въпроса от анкетата допринасят за целта на изследването – няма излишен въпрос, който да е неконсистентен (необвързан) с останалите или да е самостоятелен (като фактор), което се доказва от направения факторен анализ.

Анкетното проучване е осъществено с участието на 953 изследвани лица, което напълно обезпечаваше статистическата значимост на получените резултати.

Анализ на получените данни

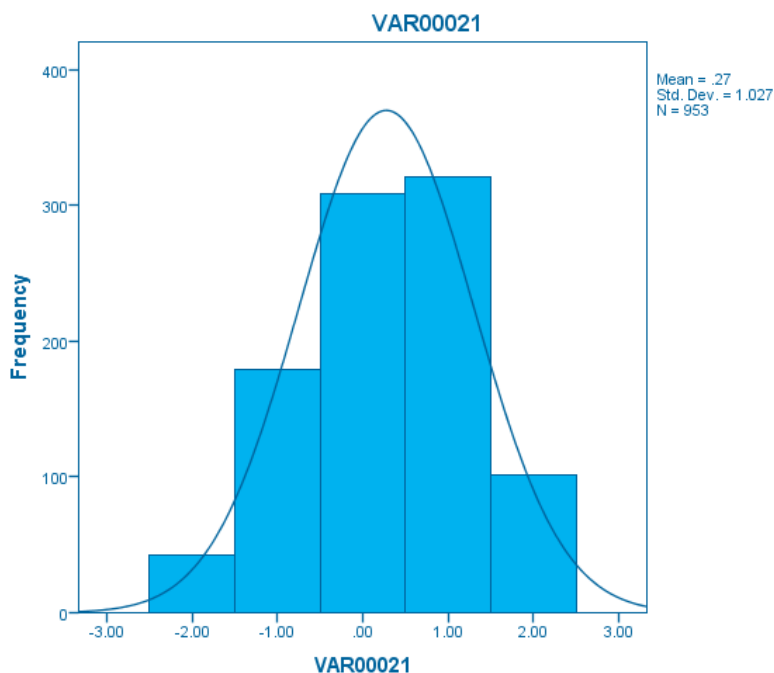
Преобладаващата част от анкетираните преподаватели – 412 души – са по-скоро съгласни с твърдението „Стремя се да планирам уроци с интердисциплинарен характер“, 387 отговарят, че са напълно съгласни, 126 остават неутрални – техният отговор е „колкото съгласен/а, толкова несъгласен“, 24 души изразяват по-скоро несъгласие, а едва 4 души са напълно несъгласни с това твърдение (фиг. 1).

Фигура 1. Разпределение на отговорите на преподавателите на въпрос 20 „Стремя се да планирам уроци с интердисциплинарен характер“

Тези резултати показват желанието от страна на преподавателите по чужд език да спазват нормативните уредби (учебните програми по чужд език) и усилията, които полагат в тази посока, вероятно с ясното съзнание, че това е новата педагогическа парадигма.

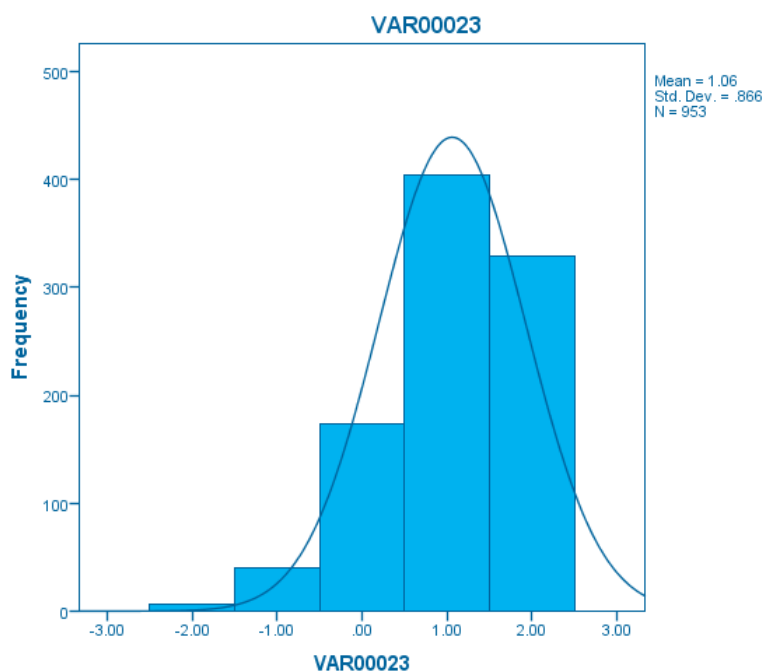
Същевременно преподавателите смятат, че използването на бинарни уроци в тяхната практика е колкото желано, толкова и трудно осъществимо, предвид всички трудности, които тези уроци водят със себе си: планиране, подготовка и организиране, намиране на ресурси, управление на часа, работа в екип с колеги по други предмети и пр. В това отношение отговорите на твърдението „Често използвам бинарни уроци“ не са изненадващи: 309 души понякога осъществяват бинарни уроци (вероятно и поради изискването в учебната програма), 179 души са по-скоро несъгласни, 42 души са категорични, че не използват често такъв тип уроци, докато общо 423 души работят в положителна насока тези уроци да се случват възможно най-често (фиг. 2).

Фигура 2. Разпределение на отговорите на преподавателите на въпрос 21 „Често използвам бинарни уроци“

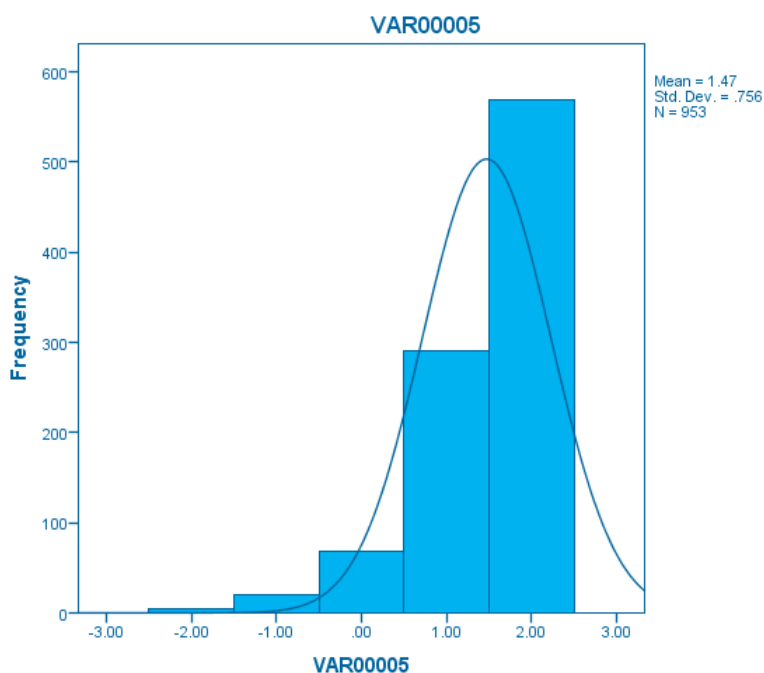
По отношение на въпроси № 23 и № 5, свързани с възможностите, които учебните програми по чужд език предоставят на преподавателите и учениците да осъществяват междупредметни връзки, резултатите са силно обнадеждаващи.

Болшинството от респондентите са съгласни, че учебната програма им позволява да планират уроци с интердисциплинарен характер – 733 души, 174 души се колебаят да отговорят положително, а едва 46 души отричат такава възможност (фиг. 3).

Фигура 3. Разпределение на отговорите на преподавателите на въпрос 23
„Учебната програма ми позволява да планирам уроци
с интердисциплинарен характер“

Донякъде очаквани и закономерни са резултатите от отговорите на твърдение № 5, в което се обсъждат възможностите, предоставени от учебната програма по чужд език за използване на междупредметни връзки от страна на учениците: 860 души са по-скоро или напълно съгласни с това твърдение, докато само 24 души категорично смятат, че учебните програми по чужд език не предполагат да се правят връзки с други предмети. 69 души по-скоро не могат да преценят (фиг. 4).

Фигура 4. Разпределение на отговорите на преподавателите на въпрос 5:
„Учебната програма дава възможност учениците
да правят връзки с изучаваното в други учебни предмети“

Изводи

Данните от представеното анкетно проучване показват доколко преподавателите по чужд език са склонни и в действителност прилагат компетентностния подход в своята практика по отношение на осъществяване на междупредметни връзки и доколко според тях учебните програми по чужд език предоставят такива възможности. Като се има предвид, че компетентността е единство от познания и умения, обучението по чужд език е особено подходяща образователна среда за реализиране на компетентностния подход, тъй като изисква активно използване на езика за комуникация и в реални ситуации. Този практически аспект може да бъде експлоатиран във връзка с други учебни предмети, което е заложено в учебните програми по съответния чужд език. Анкетираните преподаватели в по-голямата си част охотно прилагат този подход в часовете си, което показва, че са запознати със съвременните тенденции в чуждоезиковата методика и се стремят да ги следват. Те смятат, че така изготвените учебни програми дават необходимите насоки и възможности за

приложение на интердисциплинарни уроци. Прави впечатление, че немалка част от респондентите не могат да заемат категорична позиция относно дискутираните въпроси. Това ни дава основание да се съмняваме, че те са наясно с предимствата на този тип уроци и с възможностите, които компетентностният подход предоставя за стимулиране на сътрудничеството и прилагането на езика в разнообразни дейности и сфери на живота или не се чувстват достатъчно уверени да използват различни междупредметни връзки за изясняване на явления и понятия. Преподавателите, които категорично отказват да използват интердисциплинарни уроци, вероятно имат своите мотиви за това и едно следващо проучване на причините за одобрение или отрицание на този вид уроци би могло да допринесе за усъвършенстване на дейностите в съответствие със съществуващите учебни програми, както и евентуални обучения на преподавателите. Интересно би било да се направи анализ на обсъдените тук твърдения и според данните за трудов стаж на преподавателите, както и населеното място, в което практикуват (столица, голям град, малък град, село).

Заклучение

Съвременното чуждоезиково обучение е резултат от дълъг процес на развитие и усъвършенстване на методическите парадигми, отразяващ социалните, културните и технологичните промени в обществото. Интегрираното обучение по език и съдържание (CLIL) съчетава изучаването на предметна област с усвояване на език.

Компетентностният подход поставя на преден план не натрупването на теоретични знания, а способността да се прилагат тези знания в реални практически ситуации. Това е особено важно в чуждоезиковото обучение, където целта е не просто да се „знае“ езикът, а да се действа чрез него в различни социални и културни контексти.

В рамките на чуждоезиковото обучение компетентностният подход предполага развитие не само на речевите и езиковите умения, но и на уменията за работа в екип, за самостоятелно учене, за критическо мислене, межкултурно разбиране и дигитална комуникация. Ученикът не просто възприема пасивно езиковото съдържание, а се превръща в активен участник в процеса на общуване, решаване на проблеми, изразяване на мнение и аргументиране на позиция. Всички тези процеси изграждат у него усещане за смисъла на ученето и способността да се справя в реални комуникативни ситуации на чужд език.

Компетентностният подход в чуждоезиковото обучение е педагогически модел, който дава възможност на учениците да изградят езикови умения не като самоцел, а като средство за изразяване, свързване, участие в общността. Чрез него се съчетава езиково, когнитивно и социално развитие, което е в пълно съответствие с изискванията на съвременното глобално и дигитално общество.

Благодарности и финансиране

Тази публикация е финансирана по Националната научна програма „Развитие на научните изследвания и иновациите в областта на българското предучилищно и училищно образование“. Авторът носи цялата отговорност за съдържанието на настоящия документ и при никакви обстоятелства той не може да се приеме като официална позиция на Института по образование.

NOTES

1. https://www.aubg.edu/wp-content/uploads/2022/08/EQF_bg.pdf
2. <https://www.mon.bg/obshto-obrazovanie/uchebni-planove-i-programi-2/uchebni-programi/uchebni-programi-za-obsthoobrazovatelna-podgotovka/viii-klas/>
3. <https://www.mon.bg/obshto-obrazovanie/uchebni-planove-i-programi-2/uchebni-programi/uchebni-programi-za-obsthoobrazovatelna-podgotovka/chuzhd-ezik/>

ЛИТЕРАТУРА

- ВЕСЕЛИНОВ, Д., 2024. Лингводидактологични измерения на иновативната образователна среда, *Чуждоезиково обучение*, Т. 51, № 1, с. 7 – 8.
- ЙОРДАНОВА, М., ПАВЛОВ, М., 2023. Лингводидактологически симулации в часовете по чужд език, *Чуждоезиково обучение*, Т. 50, № 6, с. 573 – 580. doi.org/10.53656/for23.621ling
- ЧАВДАРОВА-КОСТОВА, С., 2022. *Наръчник за прилагане на компетентностния подход в обучението на бъдещи учители*. Издателство ЕА АД – Плевен, ISBN 978-954-8973-37-3.

Acknowledgements and Funding

This publication has been funded by the National Scientific Programme “Development of Research and Innovation in the Field of Bulgarian Pre-school and School Education.” The author bears full responsibility for the content of this document, which under no circumstances can be considered an official position of the Institute of Education.

REFERENCES

- VESELINOV, D., 2024. Lingvodidaktologichni izmerenia na inovativnata obrazovatelna sreda, *Chuzhdoezikovo obuchenie-Foreign Language Teaching*, T. 51, № 1, c. 7 – 8.
- YORDANOVA, M., PAVLOV, M., 2023. Lingvodidaktologicheskii simulatsii v chasovete po chuzhd ezik, *Chuzhdoezikovo obuchenie-Foreign Language Teaching*, T. 50, № 6, c. 573 – 580.
- CHAVDAROVA-KOSTOVA, S., 2022. *Narachnik za prilagane na kompetentnostnia podhod v obuchenieto na badeshti uchiteli*. Publishing EA AD – Pleven, ISBN 978-954-8973-37-3.

INTEGRATING COMPETENCES IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING: INTERDISCIPLINARY RELATIONS

Abstract. This article examines the degree of integration of competences in foreign language teaching on the basis of a survey conducted among foreign language teachers (5th – 10th grade) throughout the country. The analysis of the results shows an aspiration to plan and implement lessons of an interdisciplinary nature, creating interdisciplinary links in sync with the existing foreign language curricula. Keywords: interdisciplinary connections, interdisciplinary lessons, competence approach

Keywords: interdisciplinary connections; interdisciplinary lessons; competence approach

✉ **Prof. Dr. Milena Yordanova**

Author ID (SCOPUS): 57204923930

WoS Researcher ID: AAF-1770-2019

ORCID iD: 0000-0002-5878-8705

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Sofia, Bulgaria

E-mail: m.yordanova@uni-sofia.bg

✉ **Dr. Tsvetanka Dilkova, Assoc. Prof.**

WoS Researcher ID: AAL-5263-2021

ORCID iD: 0000-0003-4543-1456

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Sofia, Bulgaria

E-mail: cdilkova@uni-sofia.bg